

פרשת כי תשא

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה

ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל: (שמות לד, כז)

(גיטין ס, ב) דרש רבי יהודה בר נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש כתיב (שמות ל"ד) כתוב לך את הדברים האלה, וכתוב (שמות ל"ד) כי ע"פ הדברים האלה, הא כיצד, דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרם בכתב.

טעם האיסור

נחלקו הראשונים בטעם האיסור, הריטב"א בשם רבותיו כתב משום דבקריאתן על פה איכא הפסד דליכא למדרש חסרות ויתרות, וכמה דינין הנדרשים, ועקומים ולפופין. ודברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב, משום דכשאנן כתובין כל אחד ואחד מוסרן זה לזה בדקדוק אבל אם נכתבו ובא ללמוד אותם מתוך הכתב אינן מדקדקין, ומיהו עכשיו כותבין משום עת לעשות לה'. וכ"כ הר"ן על הר"ף (מגילה יד, א בדפי הריף) וז"ל וטעמא דמילתא משום דדברים שבכתב איכא מילי טובא דמדדרישי מתוך הכתב, כגון חסרות ויתרות וקרי ולא כתיב ודכוותייהו, ואי אמרת להו על פה בצרי להו. וכן דברים שבעל פה הם פירוש לדברים שבכתב, וכשאין נאמרים אלא בעל פה א"א לעמוד עליהן אלא מפי מלמד שיפרש לו הפירוש יפה, ואלו היה נכתב איפשר שיסתפק בו שלא יבין הלשון. ומיהו ה"מ לדידהו אבל האידנא שרי למכתב תורה שבעל פה מפני שהשכחה מצויה וכתוביה עת לעשות לה' הפרו תורתך.

אבל בספר יראים (רסח) כתב שאע"פ שהגמ' מביא פסוקים אינו אלא אסמכתא בעלמא, ומדרבנן הוא משום שאם היינו אומרים דברים שבכתב על פה היו מתיאשין לכותבם, וגם לא היו מאמינים עמי הארץ כ"כ, כי היו אומרים לא נכתבו, וחכמים רצונם אמרו.

למה אומרים פסוקי דזימרא בע"פ

הקשו הראשונים למה נהגו לומר פסוקי דזימרא בע"פ הרי דברים שבכתב אסור לאומרם ע"פ, ותי' בתוספות (תמורה יד, ב) דאין להקפיד רק מה שכתוב בחומש ולא בנביאים וכתובים. וצ"ב מה החילוק, ובספר "שמועות גיטין" (גיטין ס, ב) כתב שלפי הריטב"א והר"ן שכל הבעיא היא משום חסירות ויתרות, א"כ זה לא שייך אלא ב"תורה" שלומדים ממנו הלכות אז חשוב לדעת חסירות ויתרות, משא"כ בנ"ך שלא לומדים ממנו הלכות אין איסור. אבל בשטמ"ק (תמורה שם) כתב שנביאים וכתובים לא היו אז, ר"ל דס"ל שהוא איסור דאורייתא, ולכן לא חל רק על דברים שבכתב שהיה אז בשעת מסירת התורה ע"י משה רבינו. (ועי' בסוף השיעור מה שיש לדון על דבריו לגבי הגדר של נביאים וכתובים).

אבל עי"ש (בתוס') דאכתי ק' היכי קרינן ויושע וקריאת שמע (שהם פסוקי תורה), ותי' דאין להקפיד אלא בדבר שמוציא אחרים ידי חובתן. ועי' בספר יראים הנ"ל שמסביר על פי סברתו דדווקא כשמוציא אחרים קיים החשש שיאמרו העמי הארץ שלא כתוב, אבל כשהוא קורא לעצמו אינם נותנים אזן ולב ודעת, ולא אתו לידי תקלה. ומוסיף היראים דמן הטעם הזה הרגילו חכמים רבים בבתי כנסיות לומר בלחש כל המקראות שהן חובה מן התורה ומתקנת חכמים, פרשה ראשונה ושניה של ק"ש, ויאמר מי כמוך וכו'. וקדושה שאנו חייבים לומר בקול רם, מתוך שהוא קילוס מלאכים וחביב בפני הבריות נגרטת בפי הכל, ואין עמי הארצות יוצאין ידי חובתן בשמיעה כי אם באמירה, ויודעין הכל שהוא כתוב ולא אתי לידי תקלה.

מסירות התורה

ועי"ע ברש"י (גיטין ס, ב) שכתב וז"ל דברים שאמרת לך בכתב אי אתה רשאי לומרם לישראל על פה. משמע שכל האיסור הוא במסירות התורה, ולפי"ז מובן למה אומרים דברים שבכתב על פה, משום שאין זה דרך מסירות נתורה, ואין איסור כלל.

דברים שבע"פ בכתב

ויש להסתפק לדבריו אם גם האיסור של דברים שבע"פ א"א רשאי לאומרם בכתב, אינו אסור אלא באופן של מסירת התורה. וראיתי שרוצים להוכיח מדברי רש"י (שבת ו, ב) ד"ה מגילת סתרים - שכתב שהסתירה מפני שלא ניתנה ליכתוב, וכששומעין דברי יחיד חדשים שאינן נשנין בבית המדרש, וכותבין אותן שלא ישתכחו - מסתירין את המגילה. ואם איתא שכל האיסור אינו אלא במסירת התורה למה להו להסתירה, הרי לא כתב אלא לעצמו, אלא משמע שבעצם יש איסור אפילו לעצמו, אלא משום עת לעשות היה מותר לכתוב, אבל משום שיש כאן איסור הסתירה. אבל הרמב"ם (הקדמה ליד החזקה) כתב שמימות משה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חיברו חבור **שמלמדין אותו ברבים** בתורה שבעל פה, משמע שאין האיסור אלא במסירות התורה.

דרך שבה והודאה

ועל בחידושי הריטב"א (יומא ע, א) על פי הירושלמי, שלא אסרו לקרוא על פה אלא דברים שבכתב שהם מחובת קריאה בציבור, אבל פסוקים שאדם קורא לשורר בעלמא, או דרך שבה ותהלה ותפלה והודאה אינו בכלל זה. וזהו לשיטתו שיסוד האיסור הוא מטעם חסירות ויתרות שהבעיא היא מצד הדרשות, ולכן אם אינו קורא הפסוקים דרך לימוד אין כאן איסור.

עוד כתב שהקורא בתורה שבכתב לחובת קריאתה ולמודה אפילו ביחיד אסור לקרוא על פה. ולפי זה מסביר למה לא היה קורא רב יוסף בתורה שבכתב, כדאמרינן בכמה דוכתי "כדמתרגם רב יוסף", משום שהיה סגי נהור ולכן לא היה קורא אלא התרגום.

לא הפסיד כקורא בתורה

בדברי רבינו יונה מצינו חידוש גדול בסוגיא זו, והוא שאם יש מקום שמותר לאומרו על פה אז מותר לאמרו בכל אופן. דהנה איתא במשנה (ברכות ט, ב) שאם לא קרא ק"ש תוך ג' שעות, שהקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה, ורבינו יונה (ברכות ה, א בדפי הרי"ף ד"ה לא הפסיד) הביא שה"ר שלמה מן ההר אמר דאתא לאשמועינן שאע"פ שדברים שבכתב לא ניתנו לאומרם על פה, ק"ש יכול לקרות על פה, ואע"פ שאינו קורא אותה לשם חובה, דכיון שניתנה לאמרה על פה לחובה יכול לאמרה אפילו שלא לחובה כל הפעמים שירצה.

ומזה הטעם התקינו לומר פרשת הקרבנות על פה בכל יום מפני שהיא חובה, כדאמרינן במדרש (תענית כז, ב) אמר אברהם אבינו (בראשית טו ח) במה אדע כי אירשנה, כלומר באיזה זכות יתקיימו להם הבטחותיך, אמר ליה בזכות הקרבנות שנאמר (בראשית טו, ט) קחה לי עגלה משולשת וכו', תינה בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מאי, יאמרו לפני פרשת הקרבנות ומעלה אני עליהם כאילו בנו בית המקדש והקריבו עליו קרבן. ומזה הטעם אומרים בהרבה מקומות פרשת ברכת כהנים, דכיון שחובה לומר בכל יום ברכת כהנים על פה בשעת נשיאת כפים, יכול לאמרה אפילו שלא במקום חובה. ומזה הטעם אמרו ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה, דכיון שהוא מענין הקרבנות ומצינו שמצוה לומר פרשת הקרבנות על פה, כדאמרינן לעיל, לא חששו בקריאתה אפילו כשאינו לחובה. **כללו של דבר כל פסוק שניתן למצוה או לחובה לאמרו על פה יכול לאמרו כמה פעמים שירצה אפילו בשעה שאין בו מצוה כלל**, ואין בזה משום דברים שבכתב לא ניתנו לאומרם על פה הואיל וניתנו לאומרם פעם אחת.

אבל צע"ט בכל דבריו, שבק"ש גופא ובקרבנות גופא למה התירו לומר הפסוקים בעל פה, וראיתי בשם בשם הגרי"ד סאלאוויציק זצ"ל (ר' בערעל) שרצה להסביר דברי הר"ש על פי דברי הריטב"א שכל האיסור הוא מטעם חסירות ויתרות, א"כ אינו אסור אלא דרך לימוד, ובכל המקומות הנ"ל אינו קורא דרך לימוד. וזה חידוש שאפילו אמירת הקרבנות מבחינת ו"נשמלמה פרים שפתינו" אינו דרך לימוד. ויהיה בזה נ"מ גם לגבי ברכת התורה שנחלקו הפוסקים האם חייב לברך ברכה"ת על פסוקים שאומרם דרך תחנונים.

עת לעשות לה'

הב"י (או"ח סי' מט) כתב בשם הכלבו (סי' ב) שפרשת התמיד וברכת כהנים נהגו לאומרם על פה אע"ג דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, משום עת לעשות לה' נהגו בו היתר, שאי אפשר לכל אחד להביא לו ספר לקרות בו בכל בקר. (משמע שצריך ס"ת כשר, עי' לק'). עוד כתב שיש אומרים שאין אסור לומר על פה אלא בניגון הטעמים, וצ"ע מה החילוק. והטור כתב בשם דודו הרב רבי חיים ז"ל שכל דבר שרגיל ושגור בפי כל אין בו משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה.

האם צריך ספר כשר

יש להסתפק האם כדי שלא יעבור על האיסור צריך לקרא מספר כשר, או שדי בזה שהוא כתוב, וממילא כבר אינו "בעל פה". והנה בשו"ת הראב"ן (סימן מב) נשאל קושיית כל הראשונים האם צריך פ' קרבנות וק"ש ופסוקי דזמרא בכל יום, והשיב (כדברי הכל בו) כיון דלא איפשר עת לעשות לה' הפרו תורתך, כדאמרינן בפרק הניזקין (גיטין ס, א) מהו למיקרי בספר הפטרות בשבת, ומסקנא כיון דלא איפשר עת לעשות לה' הפרו תורתך. ואמרינן נמי בסדר יומא (סח, ב) ובעשור שבחומש הפיקודים קוריהו ע"פ, ומקשינן (שם ע, א) וליגלול ספר תורה וליקרי, ומסקינן אין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד ציבור, אלמא כיון דלא אפשר לגלול מפני כבוד ציבור קורא ע"פ משום עת לעשות לה'. ומק' הראב"ן דליכתוב וליקרי, ות' דאין כותבין פ' בפני עצמה אלא לתינוק להתלמד בה משום דלא איפשר, אבל לגדול לא, וכי קא כתב עובר ועושה מעשה בידים, וכי קרי בע"פ לא עביד מעשה בידים, דדיבורא לא הוי מעשה כ"כ בידים.

מזה שהק' הראב"ן למה אינו כותב הפסוקים ואז יהיה כקורא מתוך הכתב, מבואר שלא צריך ס"ת כשר, ודי בזה שיהיה כתוב איך שהוא.

[ודרך אגב בתירוץ מבואר דלא כדברי הר"ן (יומא פרק ח') שעדיף לעבור על מצוה חמורה פעם אחת, מלעבור על מצוה קלה הרבה פעמים, ולכן עדיף לשחוט בשבת לחולה במקום לתת לו לאכול נבילה.]

אבל בתוס' (שבת קטו, א) מבואר שאפילו אם הם כתובים עדיין אסור לקוראם. דהנה הגמ' (שם) מביאה מ"ד דכתבי קודש הכתובים תרגום לא ניתנו לקרות בהן, ותוס' הביאו שהרב פור"ת פירש דהיינו טעמא כיון דלא ניתנו ליכתב אסור לקרות בהן משום דדברים שבכתב אסור לאומרן בעל פה, הרי לן שרק אם כתובים כדין מקרי מתוך הכתב. ההתוס' חולקים עליו משום דאין זה אי אתה רשאי לאומרו בעל פה, כיון שאינו אומר בלשון הקדש אלא באותו לשון כשהן כתובין. ומביא ראיה לדבריו דהא שרי למימר בעל פה תרגום כדמתרגם רב יוסף. אבל אפילו תוס' שחולקים על הרב פור"ת אין זה משום שאין איסור היכא שהוא כתוב, אלא דתרגום לא מקרי תורה שבכתב, והוכיחו מהא דרב יוסף שהיה סגי נהר לא קרא על פה אלא תרגום, וע"כ שלא מקרי תורה שכתב. וצ"ל שס"ל להרב פורת שיש הבדל בין תרגום, שאינו רק תרגום מילולי בעלמא אלא פירושים מחז"ל, לכתבי הקודש שנכתבים בכל לשון, שאינו אלא תרגום מילולי.

וכן מבואר בחידושי הריטב"א (גיטין ס, א) על הא דאיתא התם, האי ספר אפטרותא אסור למקרי ביה בשבת, מאי טעמא דלא ניתן ליכתב, וביאר הריטב"א שהרי הוא כקורא דברים שבכתב על פה. ולכאורה קשה, והרי קורא הוא מתוך הכתב, אלא על כרחך משום דלא ניתן ליכתב, נחשב כאילו קורא בע"פ.

וכן מבואר בדברי המרדכי למס' מגילה (רמז תשצב) דהנה בגמ' (יה, ב) איתא תנו רבנן השמיט בה סופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא, מיתיבי היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רישומן ניכר כשרה ואם לאו פסולה, לא קשיא הא בכולה הא במקצתה. וכתב המרדכי, פירוש, כיון דבמקצתה כתובה כתיקון חכמים כשרה וקרינא ביה בספר, ואין כאן איסור משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה. משמע דדוקא משום דעדיין מקרי ספר הוא דאין איסור לומר על פה, אבל בלא"ה היה אסור אע"פ שהדברים כתובים.

תרגום

מה שנקטו התוס' שבתרגום אין איסור לומר בע"פ ומוכיח מהא דמצינו בכמה מקומות כדמתרגם רב יוסף, משום דהיה סגי נהר והיה אסור לו לומר הפסוקים בע"פ, אבל התוס' (ב"ק ג, ב) חולק וכתב דנקט רב יוסף לפי שהיה בקי בתרגום, שיש כמה ענייני תרגום. וכתב ולא כדפירש בעלמא לפי שהיה סגי נהר

ודברים שבכתב אי אתה רשאי לומר על פה ולכך היה אומר תרגום, דמשום עת לעשות אמר התם דשרי ואין לך עת לעשות גדול מזה.

שיטת השבלי הלקט

ראיתי בשם הגרי"ד סאלאוויציק זצ"ל (ר' בערעל) שיש סתירה בדברי השבה"ל, שלענין הפטורה דן (סימן לא) האם צריך לקרא דווקא מספרים הכתובים בגלילה, וכתב וז"ל שבכל קהלות הקודש שבארץ מערב ובכל גלילות ישמעאלים ובאוסקיליאה כולה מפטרי בספרי הפטרות גלולות, אבל אנן מפטרינן בהני שהן כשאר חומשין שלנו, ומברכין ואין ממחה בידן. וקריאת על פה לא מקרי ההוא קריאה, דנימא אע"ג דכתיבי כמאן דלא כתיבי דמי, וניהוי כדברים שבכתב שאי אתה רשאי לאמרן על פה, **הא ליתה ממה נפשך כתובים נינהו כל היכי דכתיבי אע"ג דלא כתיבי כמצותייהו.** הרי לן שס"ל כשיטת הראב"ן שאם הם כתובים לא מקרי בע"פ.

ואילו לענין מגילה (סי' רצח) הביא דברי היראים שבני אדם המדברים בשעת קריאת המגילה אינן יוצאין ידי חובתן, שצריך שישמעו את כולה, וגם אינן רשאין לקרות על פה עם הקורא שאינן יוצאין ידי חובתן אלא אם כן ישמעו מן הקורא בכתב. וכן הביא מאחיו ר' בנימין נר"ו שכשהחזן קורא את המגילה צריכין הצבור לשתוק ולכוון דעתם בקריאתו כסדרן, ואסור להם לקרות עמו מתוך ספר שאינן כתובין בגליון דכיון שאינן כתובין בגליון הוו להו כקורא על פה.

והיה אפשר לתרץ שבקריאת המגילה יש דין שהקריאה תהיה מתוך ספר, ולא רק משום דדברים שבכתב אסור לאומרם על פה, ולכן אם אינו כתוב כהלכה א"א לצאת בקריאה בו, ולפי"ז אין סתירה בדברי השבולי הלקט. א"כ מבואר שהבין הגרי"ד שהחזן צריך לקרא מגילה מתוך הכתב הוא מטעם האיסור לומר דברים שבכתב בעל פה. אבל העירוני מדברי הגרי"ז (הל' מגילה) שכתב שלא היה למגילת אסתר דין כתבי הקודש עד שקבעה אנשי כנסת הגדולה, ואעפ"כ מבואר שהיה החזן לומר מתוך הכתב, ואז א"א לומר שהוא מטעם דברים שבכתב וכו' שאז לא היה עליו דין של תורה שבכתב. א"כ עדיין קשה על הגרי"ד שלא למד כדברי אביו.

עוד העירו דאם כל הבעיא בקריאה על פה הוא משום האיסור לומר דברים שבכתב על פה, א"כ למה בדיעבד אינו יוצא, ואולי יש כאן משום מצוה הבא בעבירה.

דין קריאה מתוך ספר או שלא יהיה בע"פ

שוב התבוננתי שבדברי היראים (שם) עצמו משמע דס"ל שכל הענין שצריך קריאה מתוך הכתב אינו אלא משום דדברים שבכתב אין לאומרם על פה. וז"ל אחרי שהמגילה דברים שבכתב, אינו רשאי לקרותה על פה, כדתנן קראה על פה בכל לשון לא יצא. א"כ מזה שכתב שא"א לצאת מזה שקורא ממגילה שאינה כתובה כדין, מוכח דמקרי על פה גם לענין דברים שבכתב שאסור לאומרם על פה.

אבל עי"ש שהק' למה אסור לקרות במגילה בע"פ הרי בשאר דברים שבכתב לא אסרו על פה אלא להוציא אחרים ידי חובתן. ות"י שלענין מגילה החמירה תורה שלא לאומרה על פה אפילו לעצמו, ומפקינן לה מקראי בפרק הקורא את המגילה למפרע (יח, א), דאמר רבא אתיא זכירה זכירה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים וגו' וכתוב כתוב זאת זכרון בספר.

ויש להסתפק האם למסקנא יש דין חדש שהקריאה תהיה מתוך הכתב, או דילמא שאין כאן אלא חומרא בסוגיא של דברים שבכתב שאסור לאומרם על פה, שכאן אע"פ שאינן להוציא אחרים עדיין אסור. ומסברא נראה שיש דין חדש שאם אין בעיא כשאנו מוציא אחרים, כמו שהסביר היראים, למה שיחמירו במגילה, אלא ע"כ שיש כאן דין חדש של קריאת מגילה מתוך הכתב. ולפי"ז שוב אין סתירה בדברי השבה"ל, ודו"ק.

קריאת התורה בספר פסול

והארכתי בזה במקום אחר דאולי נחלקו בזה הרשב"א והרמב"ם, דידועים הם דברי הרמב"ם בתשובה

(פאר הדור סי ט) שמותר לקרא בקריה"ת בספר פסול, והרשב"א (הובא בב"י או"ח סי' קמג, ובספר האבודרהם הלכות קריאת התורה) חולק, ונראה שנחלקו בעיקר טעם הדבר שקוראים מן הספר ואין קורין על פה, שלפי הרמב"ם בתשובה אין זה מתקנת קריאת התורה, אלא משום שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, ולכן סובר הרמב"ם שיכול לקרא מס"ת פסול גם, וס"ל שלא צריך ספר בכדי שלא יהיה נחשב מתוך הכתב. אבל הרשב"א סובר שהחיוב לקרא מתוך הספר הוא מעיקר התקנה דקריאת התורה, הלכך פשוט וברור דבעינן ס"ת כשר דווקא, ובלא"ה אינו יוצא.

וכן מבואר בשו"ע הרב (או"ח רפד, ד), שמחלק בין קריאת התורה מתוך ס"ת פסול, לקריאת ההפטרות מנביא פסול, שאע"פ שספר תורה החסר אפילו אות אחת אין קורין בו, אבל בהפטרות אין צריך שיהא הנביא שמפטירים בו ספר שלם, אלא די בפרשה שמפטירין בה, כדי שלא יקרא בעל פה דברים שבכתב, שההפטרות לא נתקנה כלל שיקראוה בספר כשר, כמו שתיקנו בקריאת התורה לקרות בספר תורה כשר, אלא שאסור לקרותה על פה.

וע"ע באליה רבה (סימן קמג) שכתב לחלק בין מה שנקט בפשיטות שא"א לקרוא קריאת התורה בע"פ, להא דאמרינן ביומא (ע, א) שהכהן גדול קרא עשור שבחומש במדבר בעל פה, וז"ל, גם נראה לחלק דבעשור לחדש אינו מצד תקנות עזרא, אלא מצד חיוב כדפרש"י שם, לכן קורין בעל פה, משא"כ כל קריאותינו הוא מצד התקנה של עזרא, ועזרא לא תקנו אלא בס"ת כמ"ש בריש סימן קמ"ד, ואפילו על תיבה אחת אם אינו קורא בספר תורה אפשר דהוי כלא קיים התקנה. אמנם בתוס' רי"ד (מגילה יז, א) כתב שהא דאמרינן שהקורא את המגלה על פה לא יצא דוקא במגלה אבל בתורה אם קרא על פה יצא, והכי תנן ביומא גבי כהן ובעשור של חומש הפקודים קורהו על פה. ואע"ג דאמרי' דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ הנ"מ לכתחלה ושמה יטעה אבל בדיעבד יצא.

להלכה

בשו"ע (או"ח מט, א) כתוב אע"ג דקיימא לן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, כל דבר שרגיל ושגור בפי הכל, כגון ק"ש וברכת כהנים (במדבר ו, כב - כז) ופרשת התמיד (במדבר כח, א - ח) וכיוצא בהן, מותר. וכתב המשנ"ב (ס"ק ו) בשם המג"א שהמעייין בב"י יראה שיש דיעות שונות בטעם היתר אמירת אלו הדברים בע"פ, לכן יש לזהר שלא לומר שום דבר בע"פ כי אם מה שנזכר פה בשו"ע. ובתשובת חו"י מתיר לומר כל ס' תהלים בע"פ דכיון שהוא לעורר רחמי ד' הו"ל כתפלה. וכתב המשנ"ב שיש לסמוך עליו דבלא"ה דעת העט"ז והגר"א כהפוסקים דדוקא להוציא רבים ידי חובתן אסור. עוד כתב (ס"ק ז) שלהוציא אחרים באמירתו את הכתובים מצד המג"א להחמיר שלא לומר בע"פ בכל גווניו וכן משמע מדברי הגר"א בביאורו.

אמירת ויכולו בע"פ בקידוש

ולפי"ז יש לדון על מה שנהגו לומר "ויכולו" בקידוש ליל שבת בע"פ, וכאן הרי מוציא אחרים ידי חובתן. ועי' ביאור הגר"א שכתב שהעיקר כמ"ש הטור בשם הרא"ש דדוקא להוציא ציבור ידי חובתן, וכן כ' תוס' ישנים (יומא ע, א ד"ה ובעשור) הטעם שאין אסור אלא להוציא רבים י"ח, והביאו ראייה מהא דתענית (כח, א) אר"י וכי היאך יחיד כו' וכן עיקר. ר"ל מהא דאיתא התם לענין מעמדות, דתניא בשחרית ובמוסף נכנסין לבית הכנסת וקורין כדרך שקורין כל השנה, ובמנחה יחיד קורא אותה על פה. אמר רבי יוסי וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה על פה בצבור, אלא כולן נכנסין וקורין אותה על פה כקורין את שמע. משמע שאינו אסור אלא מוציא ציבור ידי חובתן, א"כ י"ל שלהוציא המשפחה אינו אסור, דלא מקרי ציבור. שוב ראיתי בספר שמירת שבת כהלכתו (פרק מז' הע' קנב) בשם הגרש"ז א"צ"ל ("המעייין" תשרי תשל"ז עמ' 46) שמחלק בין אם מוציא ציבור, לבין אם מוציא יחידים, והק' עליו דזה מנליה, אבל להנ"ל יש מקור מלשון הגר"א.

עוד יש להסתפק שאפילו אם נאמר שזה מקרי להוציא אחרים ידי"ח, וצריך לקרא מתוך הכתב, האם כשקורא מהסידור מקרי מתוך הכתב, וכבר הבאנו שנחלקו בזה הראשונים היכא שכתוב שלא כדין האם נחשב לקריאה בע"פ. ועי' בספר מעשה רב שאם יש קלף של ההפטרות אז אחד קורא וכולם יוצאים בשמיעה, אבל אם ההפטרות הוא בדפוס אז עדיף שכל אחד יקרא לעצמו, משום דברים שבכתב אי אתה

מוציא אחרים בע"פ, וכאן מקרי בע"פ כיון שאינו כתוב על הקלף. וכאן רואים חידוש יותר גדול מהראשונים, שאפילו היכא שהיה היתר בכתיבתו עדיין מקרי שלא מתוך הכתב.

ועי"ע בחי' החתם סופר (גיטין מה, ב) שכתב דכל שחסר אחת מתיקוני ס"ת ה"ל בע"פ, אע"ג שכתובה לפניו כהלכתו אי חסר תיקון כגון שלא לשמה או שלא נתפרה בגידין ה"ל בע"פ ואסור לכתוב אחרת מתוכה, וכן לענין דברים שבכתב שאי אתה רשאי לאומרן בע"פ, ס"ת שלא נעשה כהלכתו ה"ל בע"פ, א"כ אע"ג דכל קריאת התורה בציבור אינו אלא מדרבנן מ"מ הקורא בזה קורא בע"פ ועבר אדאורייתא, עי"ש.

האם נ"ך מוגדר כתורה שבכתב

המהר"ץ חיות (מאמר הוראת שעה) הק' כיון דדברים שבע"פ אסור לכותבם, איך כתבו הנביאים נבואתם, שניתנה בע"פ. ות"י מהרצ"ח שכיון שבא דבר ה' לנביא שיכתוב שיכתוב הלכות אלו בספרי נבואתו, אף שזה נגד התורה, וכיון שנכתב מותר גם ללמוד בהם, שאין איסור בלימוד מתוך הכתב אלא עצם הכתיבה. ועי"ש שלפי"ז מסביר הא דאמרינן (סנהדרין פט, ב) שהמוותר על דברי נביא חייב מיתה, ומק' מנא ידע דאיענש, ומשני דיהב ליה אות, ומסיק דבמוחזק בנבואה לא צריך אות, דאי לא תימא הכי אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק, אליהו בהר הכרמל היכי סמכי עליה ועבדי שחוטי חוץ, אלא היכא דמוחזק שאני. והק' מהרצ"ח למה רק שאלו על יצחק ולא שאלו על אברהם עצמו, אלא ע"כ שאברהם ידע שהקב"ה דיבר איתו ולכן פשוט שחייב הוא לשמוע לדבריו, אבל יצחק לא שמע הנבואה לכן הק' הגמ' איך יכול לשמוע לאביו לעבור על דברי תורה.

וכבר תמה עליו מו"ר הגרז"א אפשטיין זצ"ל דתינה הנביא עצמו י"ל שהותר לו לכתוב כהוראת שעה, אבל איך מותר לכתוב דברי נביאים אח"כ, אלא ע"כ שיש לנביאים וכתובים דין תורה שבכתב, אלא שלא ניתן ליכתב עד זמן הנביא. והביא ראיה לדבריו מדברי מחזור וויטרי (מסכת אבות) שאין לך דבר שבנבואה שצריכה תלמוד שלא נאמר למשה בתלמודא מסיני, אלא שלא ניתנו ליכתב על ידו עד שבאו סופרים שבכל דור ודור וכתבם על פי רוח הקודש, כפי שנגזר עליהם מששת ימי בראשית.

עוד ראיתי מביאים שהדברים מפורשים במדרש (שמ"ר כי תשא מז, ז) וז"ל אלא כך אמר לו הקב"ה **כתוב לך תורה נביאים וכתובים** שיהיו בכתב, אבל הלכות ומדרש ואגדות והתלמוד יהיו על פה, כיון שידע משה התחיל אומר (תהלים קיט) טוב לי כי ענית, טוב לי תורת פיך. הרי לן להדיא שתורה נביאים וכתובים מקרי תורה שבכתב, וניתנו למשה לכתוב, אלא שלא ניתנו לכלל ישראל עד שהנביא נצטווה לכתבו.

וכן הוא להדיא ברמב"ם (תלמוד תורה א, יב) שדברי קבלה בכלל תורה שבכתב, הן ופירושן בכלל תורה שבעל פה.

וכבר הבאנו דברי התוס' (תמורה יד, ב) שאין איסור אמירה בע"פ אלא בתורה ולא בנ"ך משום שלא היה בשעת האיסור, אבל לפי המחזור וויטרי והמדרש היה עליהם דין תורה שבכתב גם בשעת מתן תורה, א"כ אע"פ שעדיין לא ניתן אבל מסתבר שהאיסור יכלול גם את נ"ך.